నడక

అది ఎల్లమ్మ కట్ట. పైపైకి పోకుండా కింద కిందనే శాఖోపశాఖలుగా విస్తరించిన ఆ వేపచెట్టు కింద ఆ ఉదయం బస్సుకోసం ఎదురు చూస్తూ నిలబడినాడు మల్లయ్య. నలుగురైదుగురు ముసలి వాళ్ళు కట్టమీద చేరి చల్లగా తీరుబడిగా అప్పుడే మాటలు మొదలు పెట్టినారు. పసువులు, మేపు కోసం కొండదారి పట్టినాయి. చెట్ల కిందా, సగం సగం పడిపోయిన మట్టిగోడల కిందా పొడవాటి నీడలు నిశ్శబ్దంగా పరుచుకున్నాయి. పొద్దున ముద్ద తిని ఎంగిలి కంచాలు చల్లిన ఇళ్ళ ముందరి సందుల్లో కావుకావుమని అరుస్తూ కాకులు గెంతుతున్నాయి. చెట్లమీదనుంచీ వీచే వేపపూత పరిమళం పరిసరాల్ని మత్తుగా ముంచెత్తుతూ ఉంది. ఆ వాతావరణమంతా మనసుకు ఏదో నిశ్చింతను కలగజేసే విధంగా ఉన్నా, మల్లయ్య మాత్రం స్థిమితంగా లేడు.

"పేటకు పోవల్లా? వద్దా?" అంటూ అతని మనసు ఇంకా అటూ ఇటూ ఊగుతూనే ఉంది. అతని చెవుల్లో ముసలి తండ్రి కేకలు గింగురుమంటున్నాయి.

"వారానికి మూడుసార్లు పేటకు పోకపోతేనేమీ?! అబ్బగంటూ తాతగంటూ పూడ్చుకుండావా, పేటలో?"

అన్నం తినకుండా మూడురోజులు ఉండగలడు కానీ పేటముఖం చూడకుండా రెండు రోజులు ఉండలేడు మల్లయ్య.

ఆ పల్లెలోని నిశ్శబ్దాన్నీ, ప్రశాంతతనీ దడదడలాడిస్తూ వచ్చింది ప్రైవేటు బస్సు. బస్సు రాగానే మల్లయ్య మెదడును కుమ్మరి పురుగు తొలవడం మొదలుపెట్టింది.

పేటకు పోయి

మ్యాట్నీ చూసొస్తే?

దుర్గా హోటల్లో దోశ తినొస్తే?

మట్కా నెంబరు కట్టొస్తే?

క్వార్టరు మందు కొడితే...

ఎందుకు బాగుండదూ...!

చల్ చల్ గుఱ్ఱం చలాకి గుఱ్ఱం

మనసు వద్దంటుందా!

గుఱ్ఱానికి కళ్ళెం లేదు.

కానీ, అతని జేబుల్లో చాలినన్ని డబ్బుల్లేవు. డబ్బులోనే సుఖమంతా దర్శించబడి ఉంది. అప్పు చేసి పప్పుకూడు తినరా ఓ నరుడా. ఒకప్పుడు ఆ పల్లెనుంచీ పట్నానికి పదిమైళ్ళ దూరం. బస్సు వచ్చింతర్వాత ఆ పల్లెనుంచీ పట్నానికి అరగంట మాత్రమే దూరం. దూరం కాలంలోకి కుదించుకుపోయింది. కాలానికి ఒక మెరుపు వేగం వచ్చింది. దూరాన్ని కాలం కొలుస్తుంది. కాలాన్ని డబ్బు కొలుస్తుంది. డబ్బు మనిషిని కొలుస్తుంది.

మనిషి...?

కొలవబడతాడు. అంతే!

నాగరికతా వ్యామోహాల వెనుక ఈడ్చుకు పోబడతాడు. అంతే!

ఇక్కడ ఎవరి తప్పు ఏం లేదు.

మ్యాట్నీలు చూడమని థియేటర్లు బతిమాలవు.

మట్కా ఆడమని కంపెనీలు అడుక్కోవు.

బ్రాందీ తాగమని ఎవరూ గొంతు మీద కూచోరు.

ప్రజాస్వామ్యంలో బలవంతాలుండవు.

విషాన్ని వాడుక చెయ్యడమే వ్యాపారం కిటుకు.

మనిషి ప్రాథమికంగా ఇంద్రియలంపటుడు.

నేటి సౌకర్యాలే రేపటి అవసరాలు.

ఒసే లచ్చుమూ! పొద్దున్నే కాఫీలేకపోతే నాకు తలనొప్పి.

వదినా! వారానికొక సినిమా అయినా చూడపోతే నాకు దిక్కు తెలీదు.

మూన్నాళ్ళ కొకసారి మందుకొట్టి మటన్ బిర్యానీ తినకపోతే ఈ బతుకెందుకు! థూ! ఉప్పులేని పప్పులాగ తయారైన బతుకులో మట్కా నెంబరే మనిషి భవిష్యత్తు. ఎక్కు ఎక్కు బస్సు ఎక్కు

చెయ్యి చెయ్యి అప్పు చెయ్యి

పుల్లన్న మా తోటలోకి నీళ్ళు కట్టేదానికి రాలేదు. ఏడీ? ఇప్పుడే బస్సెక్కి పాయెనే! తిమ్మన్న మా చేనులోకి గుంటక పాసేదానికి రాలేదు. ఏడీ? ఇప్పుడే బసెక్కిపాయెనే! మునుపటి కాలం మాదిరి పనికి వంగరు కూలోళ్ళు. వ్యవసాయమంటే ఉరి పెట్టుకున్నట్లే రైతులకు.

బస్సునించీ దిగేవాళ్ళలో చాలామంది క్రితం రాత్రి పేటలోనే ఉండి వచ్చిన వాళ్ళు. వాళ్ళు ఎక్కువమంది లేరు. ఆ ప్రయాణీకులు పూర్తిగా దిగిపోకముందే వాళ్ళను ఒరుసుకుంటూ ఎక్కేవాళ్ళు మాత్రం రెండు బస్సులకు సరిపడేంత మంది ఉన్నారు. ముందు వాళ్ళను దిగనియ్యండయ్యా' అని కండక్టరు ఒక వారనిలిచి చిల్లరనిస్తూ మొత్తుకుంటున్నాడు. డ్రైవరు రంకెలేస్తున్నా కొందరు అడ్డపంచలు పైకి ఎగగట్టి డ్రైవరు డోరునుంచీ లోనికి దూరుతున్నారు. బస్సుపైకి ఎగబాకి కిటికీల్లోంచీ టవళ్ళు సీట్లపైకి విసురుతున్నారు.

"అయ్యో చిన్నపాప ఊపిరాడదు"

"ముసిల్దాన్ని తొక్కేస్తున్నార్రా"

"ఈ మొగోల్లకు కండ్లు కనపడవు"

ఎవరి సుఖం వాళ్ళది.

ఎవరి స్వార్థం వాళ్ళది.

స్త్రీలూ, పసిపిల్లలూ, వృద్ధుల జోలికి పోకూడదనే యుద్ధ న్యాయాన్ని అతిక్రమించిన ఆధునిక యుగపు గుంపు స్వార్థం ఆ పల్లెలోకి జొరబడింది బస్సువల్లనే!

మల్లయ్య ఆలోచన్లనుంచీ తెప్పరిల్లి తనను తాను చూసుకునేటప్పటికి బస్సులో ఉన్నాడు. అతనికి సీటు దొరకలేదు. పైన కమ్మీని పట్టుకుని నిలబడినాడు.

శుభమా అని పొద్దున లేవగానే భార్య చెంపను ఛెళ్ళుమనిపించి నాలుగు పిడి గుద్దులు గుద్దివచ్చినాడు మల్లయ్య! ఆ స్పర్శ చురుక్కుమంటూ అతని చేతికింకా వేలాడుతూనే ఉన్నట్టుంది. అతనికి భార్యమీద చిరాగ్గా వుంది. తండ్రిమీద కోపంగా ఉంది. 'ఇంత బతుకూ బతికి'... ఈ ఆలోచనే అతని బుర్రలో సుడులు తిరుగుతూ ఉంది. అంతక్రితం ఇంట్లో జరిగిన విషయమే అతని బుర్రలోని ప్రతి ఆలోచననూ నడుపుతూ వస్తూంది. దినమూ అయిదు గంటలకల్లా నిద్రలేచే మల్లయ్య ఆ దినం ఏడు గంటలు కావస్తున్నా దుప్పటి తీయలేదు. అతనికి మెలకువగానే ఉంది. కానీ దుప్పటి తీసి ప్రపంచంలోకి అడుగుపెట్టాలంటే ఏదో నిరుత్సాహంగా ఉంది. ఏదో పోగొట్టుకోబోతున్నట్లుంది. ఆ రాత్రి పండుకోబోయే ముందు తండ్రి చెప్పిన మాట అతని మనసులో ముల్లయి గుచ్చుకుంటూ ఉంది.

'రేపు చంద్రాయుడి తోటలోకి నువ్వుకూడా వస్తావని చెప్పినాను'.

'నేనా? కూలికా? ఇంత బతుకూ బతికి...' అని రోషంతో మండిపోయినాడు మల్లయ్య. అంతవరకూ మల్లయ్య ఒకరి కింద కూలి పని చేసి ఎరగడు. ఉన్న పది ఎకరాల్లోనే సేద్యం చేసుకుంటూ కడుపు కాలకుండా బతికినోడు. ముగ్గురు నలుగురు పై మనుషులు వచ్చినా వారికి అన్నం పెట్టగల స్తోమతగలవాడు. కానీ ఇప్పుడా పరిస్థితి

లేదు. అర్థికంగా చితికిపోయినాడు. పొయ్యిలో పిల్లి లేవడమే కష్టంగా వుంది. ఈ దుస్థితికి వానలు రాకుండా, పంటలు పండకుండా ఎగబెట్టడం ఒక కారణమే కావచ్చు. కానీ అది కొత్త సమస్యకాదు. ధరలు ఆకాశానికి అంటడం కూడా ఒక కారణమే కావచ్చు. కానీ అది కూడా కొత్త సమస్య కాదు. కొత్త కారణాలూ, కొత్త పరిస్థితులూ, ఏవైతేనేం? కూలికి పోతే తప్ప సంసారం జరగని అవస్థ వచ్చింది మల్లయ్యకు.

మల్లయ్య ముసలి తండ్రి కూడా కూలికి పోవడం మొదలుపెట్టి నెల దినాలు దాటింది. ఈ నెల రోజాలనుంచీ అతడు కొడుకు మీద పడి చెవిలో ఇల్లు కట్టుకుని పోరుతున్నాడు.

"పెండ్లయింది. ముగ్గురు పిల్లలతండ్రివైనావు. ఇంకా ఎప్పుడురా నీకు సంసారంబాధ్యతలు తెలిసొచ్చేది? వానలు లేవు. పంటలు పండవు. కూలికి పోతే తప్ప సంసారం జరగదు. నేను కూలికి పోనని బిగదీసుకుంటే కడుపులోకి అన్నమెట్ల నాయనా?"

ఇంట్లో వాళ్ల కూలికి పోయి ఇల్లు జరుపుతుంటే మల్లయ్య తప్పించుకుని తిరుగుతున్నాడు.

'ఏమన్నా మా వదిన కూలికి పోతూ ఉన్నట్లుందే?' అని ఎవరైనా అడిగితే ఎంతో అవమానపడతాడు. కానీ అదేమీ ముఖంలో కనిపించకుండా-

'అదొక తిక్కది. చెప్తే వినదు. ఇంటి దగ్గర గోళ్ళు గిల్లుకుంటూ కూర్చుంటే ఏమొస్తుంది? కూలికి పోతే పొద్దు అయినా పోతుంది కదా అంటుంది' అని తేలిగ్గా నవ్వేస్తాడు.

ఏరా! ఈ ముసలి ముప్పన మీ నాయన కూలికి పోయేది మొదలు పెట్టినాడు?' అని ఎవరన్నా అడిగితే 'ఆయన ఒక బొబ్బావారం మనిషి. ఈ వయసులో నీకెందుకు నాయనా ఇంత కష్టం. ఇంట్లో పెట్టింది తిని హాయిగా ఒక మూల కూర్చో అంటే నా మాట వినడు." అని తండ్రిమీద ఎంతో చిరాకు ప్రదర్శిస్తా వుంటాడు.

'ఏం పాపా! అక్కమ్మా! ఈ పొద్దు నీ మొగుడు ముసుగు తియ్యడా?" అని ముసలి తండ్రి తన కోడలి ద్వారా రెండు మూడుసార్లు హెచ్చరిక చేయడంతో ముసుగు తియ్యక తప్పలేదు మల్లయ్యకు. బైటికి పోయొచ్చి కాళ్ళూ మొగమూ కడిగినాడు. ముద్ద తిని లేచినాడు. అప్పటికే ముద్ద తిన్న ఆ ముసలి తండ్రి వక్కాకు నములుతూ ఇంకా ఇంటిబైట అరుగుమీదే తిష్టవేసుకుని కూర్చున్నాడు.

"ఈ పొద్దు నన్ను కూలికి ఎల్లబారిచ్చిగాని కదిలేటట్లు లేదు ఈయన' అనుకుని ఇంత బతుకూ బతికి... అని లోలోపలే ఉడుక్కున్నాడు మల్లయ్య. భార్య దగ్గరకు పోయి ఏమైనా దుడ్లున్నాయా?" అని గుసగుసగా అడిగినాడు.

"ఎందుకు?" అక్కమ్మ ఆరకాటంలో పడినట్లుగా ముఖం పెట్టింది. ఇలా ఎన్నిసార్లు తానుతన పెనిమిటికి డబ్బులిస్తూ ఉండాలో ఆమెకి అర్థంగాని సమస్య అయింది.

"ఎందుకైతే నీకెందుకు? నోరు మూసుకుని ఇచ్చేది నేర్చుకో".

అక్కమ్మ నిశ్శబ్దంగా పోయి ట్రంకు పెట్టె అడుగునుంచీ పదిరూపాయల నోటు తీసిచ్చింది.

"ఇంతేనా? నిన్నవారం కూలి దుడ్లు ఏం చేస్తివి?" అన్నాడు గుడ్లురిమి.

'మామకిస్తి"... అక్కమ్మ చెంప ఛెళ్ళుమనింది. ఆమె తన చెంపల పై నుంచీ కనీళ్ళు దొర్లిపోతుంటే

"పెండ్లాం దుడ్లు పీక్కుని పెండ్లాన్ని కొట్టేది కాదు మగతనం! కూలికిరా! నాతోపాటు కష్టం చెయ్యి. ఈ సంసారాన్ని సాకు. అప్పుడు కొట్టు. అంతేగానీ..." అని మాట్లాడబోయింది.

ఆమె కూలి మాట ఎత్తగానే జుట్టు పట్టుకుని వంచి నాలుగు పిడిగుద్దులు గుద్దినాడు... "నువ్వు నాకు చెప్పేదానివా లంజా!" అంటూ.

లోపల కోడలి ఏడ్పు వినిపించి అరుగుమీద కూర్చున్న ముసలయ్య మెల్లగా లేచినాడు. అంగీ తొడుక్కుంటూ బైటికి వస్తున్న కొడుకును 'యాటికి నాయనా ఎల్లబారినావు?' అని మెల్లగా అడిగినాడు. ఆ గొంతులో... 'నువ్వు ఎక్కడికి ఎల్లబారినావో నాకు తెలుసులే' అన్న వ్యంగ్యం ఉంది.

తండ్రి ఈ పక్కన ఉంటే ఆ పక్కకు ముఖం తిప్పుకుని "పేటకు" అని జవాబిచ్చినాడు మల్లయ్య. "ఏం? ఆ పేటకు పోకపోతే ప్రాణముండదా? సచ్చిపోతావా? కూలికి పొమ్మంటే పోయేది లేదు! పోనీ ఇంట్లోనైనా ఊరికే తిని కూర్చుంటావా అంటే అదిలే!"

"ఇంట్లో ఆడోల్లూ, ముసలోల్లూ కూలికి పోయి సంసారం నడుపుతుంటే, నువ్వేమో పేటకు పోయేదీ, తినేదీ, తాగేదీ, అప్పులు చేసేదీ! ఆ అప్పులోల్లు మా మీద పడేది. మేం సంసారం జరుపుదుమా! లేక నువ్వు చేసిందే అప్పులు కడుదుమా!"

"అప్పులా? ఏది! ఎవరి దగ్గర అప్పుచేసినానో పలికి!" అన్నాడు మల్లయ్య.

ముసలయ్య గొంతు మరింత తీవ్రంగా మారిపోయింది... "ఎంతమందితో పలికియ్యల్ల చెప్పు! ఆ మనుగల్ల ఒన్నూరు స్వామికి నువ్వు మూడునూర్లు బాకీలేవా? ఆ దొడగట్ల శ్రీనివాసులుకు నువ్వు అయిదు నూర్లు బాకీ లేవా? ఇంకా ఎంతమందితో పలికించల్ల? చెప్పు!"

మల్లయ్య వెంటనే ఒక అడుగు వెనక్కి వేసినాడు. "సంసారం అన్న తరువాత

అప్పులు అవుతాయి మల్ల." అని గొణిగినట్టుగా అన్నాడు.

"ఏందీ? ఈపారి అను" మునలయ్య ముఖం కర్కశంగా మారిపోయింది. "సంసారం కోసం అప్పులు చేసినావా?? ఎన్నడయినా ఇంట్లోకి బియ్యం తెచ్చినావా? ఇన్ని బేడలు తెచ్చినావా? ఉప్పు మిరపకాయలు తెచ్చేసినావా? ఇదిగో పట్టు అని నీ చేత్తో ఏ అవసరానికైనా ఒక పదిరూపాయలు ఇచ్చినావా?చెప్పు. నీ గుండెమీద చెయ్యేసుకుని చెప్పు. ఊరంతా అప్పులు చేసేదీ, ఆ పేటకు బస్సెక్కి పోయి జల్సా జల్సా చేసొచ్చేదీ! కూలికి పొమ్మంటే మళ్లీ ఇతగానికి రోషం!"

మల్లయ్యకు నిజంగానే మళ్ళీ రోషం పొంగుకొచ్చింది. ఇంత బతుకూబతికి... అని పండ్లు నూరుకున్నాడు. అట్లా అనుకోవడం వెనక మల్లయ్యకు ఒక అహంకారం ఉంది. అతడీ మధ్య తన ఊరి రాజకీయాల్లో బాగానే తలదూరుస్తున్నాడు. గ్రామసర్పంచ్ వెంకటనాయుడితో ఢీ అంటే ఢీ అనేటట్లున్నాడు. అందుకు మల్లయ్యకు అతని కులం గుంపు అండగా ఉంది.

ఆ ఊళ్ళో బోయోల్లకూ, కమ్మోల్లకూ మధ్యవైరం ఈనాటిది కాదు. ఇరవై ఏండ్ల క్రితం నాటిది. అప్పుడు మల్లయ్యకు పదేండ్లు కూడా లేవు. తన కులం మనిషొకడు కమ్మోల్ల కుక్కను రాయితో కొడితే అప్పటినుండి తగవు మొదలయ్యిందన్న విషయం అతనికి తెలుసు. ఆ తగవు అంతటితో ఆగిపోలేదు. అందరికీ మంచోడు అనంతయ్య అన్నట్లుండే వెంకటనాయుడు సమయం రాగానే తన కులంవైపే చేరిపోయినాడు. బోయోల్లమీద కంటు కట్టినాడు. ఎరువులూ, సబ్సిడీ విత్తనాలూ మొదలైన ప్రభుత్వ సదుపాయాలేవీ వాళ్ళవరకూ రాకుండా అడ్డుపడుతూ వచ్చినాడు.

రోడ్డు పని కంట్రాక్టూ, పంచాయితీ బిల్డింగు కంట్రాక్టూ మొదలైన కంట్రాక్టుల కోసం ప్రయత్నించి, వెంకటనాయుడి పరపతి ముందు భంగపడిన వ్యక్తిగత అనుభవాలు కూడా మల్లయ్యకు ఉన్నాయి.

'వీళ్ళు మా బోయోల్లను బతకనియ్యరు. ప్రభుత్వం సొమ్ము తమ అబ్బగంటైనట్లు, అంతాతామే తినాలనుకుంటారు. మమ్మల్ని పైకి రానియ్యరు' అనుకుంటూ ఉంటాడు. కానీ నాయుడిని ఎదుర్కోవడానికి ఏం చేయాలో మల్లయ్యకు ఎప్పుడూ తెలిసింది కాదు. తన కులం గుంపును ఎలక్షన్లకే కాకుండా ఇతరత్రా ఏవిధంగా ఉపయోగించుకోవచ్చో అతనికి బోధపడింది కాదు. నాయుడికి పూర్తి ప్రతికూలంగా మారలేని అతని నిస్సహాయతే అతన్ని విషంలా కాల్చేస్తూంది. బైటపడే మార్గం లేక అతని కసీ, కోపం అతన్నే దహిస్తూ ఉన్నట్లుంది.

మరోవైపు తన వెనక తన కులమోల్లు నిలబడినారు అన్న స్పృహ అతనికి ఏదో కొత్త బలమిస్తూ ఉంది. తన ఊళ్లో ఒక గుంపుకు నాయకుణ్ని అన్న ఆలోచన అతని

మెదడుకు మత్తెక్కిస్తూ ఉంది. సర్పంచు గొడుగు కింద చేరితే తప్ప ఆ ఊర్లో ఉద్యోగాలు చెయ్యలేమనుకునే స్కూలు అయ్యవారి మీదా, అంగన్‌వాడి టీచరు మీదా పిటీషన్లమీద పిటీషన్లు పెట్టి వాళ్ళకు తన ప్రాముఖ్యాన్ని తెలియజేస్తూ ఉంటాడు. ఆ పిటీషన్ల మీద వేలి ముద్రలు వేయడానికి తన గుంపు ఎప్పుడూ సిద్ధంగా వుంటుంది.

ఊరి రాజకీయాల్లో ఇంత ప్రముఖుడైపోతున్న తాను కూలికి పోయే స్థాయిలో లేడని ఈ పాతకాలపు ముసలి తండ్రికి ఎట్లా చెప్పేది? ఇంట్లో ఈగల మోతా బైట పల్లకీల మోత! ఛ ఛ!! అని తండ్రిని ఈసడించుకున్నాడు.

...ఒకవేళ చెప్పినా, కూటికీ కురాకుకూ రాని రాజకీయాలు మనకు ఎందుకంటాడు. ఉత్త సత్తెకాలపు మనిషి! జానెడు పొట్ట గురించి రెక్కలు ముక్కలు చేసుకోవడం తప్ప వేరే ప్రపంచ తెలీదు ఈయనకి. కానీ తాను ఈయన మాదిరి చదువురాని దద్దమ్మ కాదు. ఏడవతరగతి వరకూ చదివినవాడు. పెద్ద తరహాగా పేటకు తిరుగుతూ ఆఫీసుల్లోనూ, కోర్టుల్లోనూ వ్యవహారాలు నడపాల్సిన వాడేగానీ తండ్రి మాదిరి చేతులకు మట్టి పూసుకునేవాడు కాడు. కూలికి వంగేవాడు అసలే కాదు.

మల్లయ్య ఒకసారి తండ్రివంక బిర్రుగా చూసినాడు. "నువ్వు తండ్రివని ఇన్నాళ్ళూ నీకు గౌరవమిచ్చినాను. ఈసారికి సరిపోయింది. ఇంకెప్పుడైనా నేను కూలికి పోయే మాట ఎత్తినావంటే చూడు. మర్యాద దక్కదు" అని చూపుడు వేలుతో హెచ్చరించి విసవిసా వచ్చేసినాడు. మల్లయ్యతండ్రికి కొంతసేపు నోటివెంట మాట రాలేదు. తన కొడుకు మల్లయ్యనేనా ఇట్ల మాట్లాడేది అని అతనికేమీ పాలు పోలేదు.

బస్సు లేని కాలంలో తమ ఊరు ఎంత ప్రశాంతంగా, అమాయకంగా ఉండేదో, బస్సు వచ్చిన తర్వాత తమ ఊర్లోకి మంచివీ, చెడ్డవీ ఎన్ని మార్పులొచ్చినాయో ఆ ముసలయ్యకు తెలియని విషయమేమీ కాదు. కానీ కొడుకు ధోరణి చూసింతర్వాత అతనికి బస్సువల్ల అన్నీ అనర్థాలే కన్పించేది మొదలుపెట్టినాయి.

'ఊరూరికీ బస్సు' అని గవర్నమెంటోళ్లు బస్సు ఏసిరి. అప్పటినుంచీ చుట్టుకుండె ఈ ఊరికి దరిద్రం. థూ...!' అని కొడుకు పోయే దిక్కుకు ఎంగిలి మూసినాడు ఆ తండ్రి.

ఊరూరికి బస్సులేని కాలంలో ఆ పల్లె ఒక చీకటి ద్వీపంలా ఉండేది. మనుషులు నెమ్మదిగా ఉండేవారు. తమ ఊరి పెద్ద ఏం చెబితే అది వినేవారూ, చేసేవారూ. కలో గంజో తాగి బతికే వాళ్ళు. వెంకటనాయుడు ఇంత అన్నంపెట్టి ఆకూ వక్కపేడూ ఇస్తే కోటలాంటి అతని ఇంటికి సాయంత్రం లోపల సున్నం కొట్టి పోయేవాళ్ళు. ఆ పాత సంగతులు తలచుకుని ప్రస్తుతం నాయుడు కుటుంబంవాళ్ళే ఆశ్చర్యపోతుంటారు. అప్పుడు మనుషులు జానెడు పొట్ట గురించి తప్ప వేరే

ఆలోచించేవాళ్లు కాదు. బుడ్డీదీపం పెట్టే సమయానికి ఏ పొరుగూరి విశేషాలో, ఏ అద్భుత దయ్యాల కథలో చెప్పుకుంటూ నిద్రపోయేవారు. మహా అంటే సంవత్సరానికొకసారి పంటల కాలంలో రాత్రి బండి కట్టుకుని పేటకు పోయి, ఏ లవకుశో, పాండవవనవాసమో సెకండ్ షో చూసి, మళ్ళీ కోడి కూసేటప్పటికి ఇల్లు చేరేవారు. ఆ రోజు పేటలో ఎవరెవరు ఏ విధంగా తమ అజ్ఞానాన్నీ, అనాగరకతనీ బైట పెట్టుకున్నారో చెప్పుకుంటూ మళ్ళీసంవత్సరం వరకూ నవ్వుకుంటూనే ఉండేవారు. తక్కువ అవసరాల్తో బతకగలగడం అనాగరికత అయితే అప్పుడు వాళ్లు అనాగరికులే! వెంకటనాయుడి ఆధిపత్యాన్ని అంగీకరించడమే అప్పటి వారి శాంత జీవనానికి కారణం అనుకుంటే అది కూడా నిజమే!

బస్సు కదలబోతుంటే మల్లయ్య ఒకసారి చుట్టూ కలియజూసినాడు. బస్సులో వెనక నిలబడిన అతని కులమోల్లు నలుగురు అతనివైపు చూసి గూఢంగా నవ్వినారు. బస్సులో జనం రకరకాలుగా ఉన్నారు.

హైస్కూళ్ళకు పోయే పిల్లలున్నారు.

కాలేజికి పోయే పిల్లలున్నారు.

మగపిల్లల్తోపాటు ఆడపిల్లలు కూడా పై చదువులకు పోతున్నారు.

కూరగాయలు గంపలకేసుకుని పేటలో అమ్ముకోవడానికి పోతున్న చిన్న వ్యాపారులున్నారు.

రెండుమూడు ఎనుగొడ్లని మేపుకుంటూ పాలు పిండి పేటలోని హోటళ్ళకు అమ్ముకోబోయే పాల వ్యాపారస్తులున్నారు. ఆ పల్లెనుంచీ పేటకు బస్సు సౌకర్యం ఉంది కాబట్టి సరిపోయింది కానీ లేకపోతే కరువు దెబ్బకు ఆ ఊరు ఊరంతా ఈ పాటికి ఖాళీ అయ్యేది.

బస్సులో సర్పంచు చిన్న బావమరిదికి కూడా సీటు దొరకలేదు. అందుకు మల్లయ్యకు కొంచెం ఊరటగానే ఉంది. ఆ ఊరి బాపనసామికి కూడా సీటు దొరకలేదు. అతని ముందు మాదిగ కొల్లమ్మనిలబడి ఉంది. బస్సు కదిలిన కుదుపులో కొల్లమ్మ వీపు తన ఛాతీకి తాకినప్పుడు బాపనసామికి ఎంతో బాగున్నట్లే అనిపిస్తూంది. భగ్గుమన్న కోర్కిలో 'మాదిగమైల' భస్మమైంది.

అన్ని కులాలవాళ్ళనీ ఏకంగా కట్టగట్టి భుజం మీద వేసుకుని తనపని తాను చేసుకుంటూ పోతూంది మోటారు యంత్రం! వందల సంవత్సరాల సామాజిక చరిత్రలో పదిమంది సంస్కర్తలు కలిసినా సాధించలేని పనిని ఒక యంత్రం అతి తేలిగ్గా చేసేస్తుంది. యంత్రానికి వ్యాపారంతో తప్ప కులభేదాల్తో నిమిత్తం ఉండదు. ఊర్లో వెంకటనాయుడి తోట దగ్గర మలుపు తిరిగిపోబోతూ తక్కున ఆగిపోయింది బస్సు. పెళ్ళి

నడకలు నడుస్తూ వచ్చినారు వెంకటనాయుడి ఇంటి ఆడవాళ్ళు.

'లేవండి. లేవండి. ముందు సీటు ఖాళీ చెయ్యండి. నాయుడు వాళ్ళు వచ్చినారు' అని ఆదుర్దాగా అరిచినాడు బస్సు కండక్టరు.

ముందు సీట్లో కూర్చున్నది ఆడవాళ్ళు కాబట్టి, వారి వెనుక కూర్చున్న మగవాళ్ళు సీటు ఖాళీ చేయవలసి వచ్చింది. నాయుడింటి ఆడవాళ్ళు బస్సు సీటులో ఆసీనులు కాగానే రైట్‌రైట్ అనే కేకతో బస్సు కదిలింది. నాయుడింటి ఆడవారి దర్పారు చూస్తుంటే మల్లయ్యకు మంటగా ఉంది.

'ఈ బస్సు నాయుడిదీ కాదు, నాయుడి అబ్బదీ కాదు. ప్రైవేటు బస్సు' తక్కువ కులమోల్లకు మాత్రం చార్జీలు తీసుకోరా! అటువంటప్పుడు నాయుడి కుటుంబం వస్తే మిగతా కులమోల్లు సీటు ఎందుకు ఖాళీ చెయ్యాల్ల? అని రోషపడి పోయినాడు. ఆ సీటు ఖాళీ చేసింది మల్లయ్య కులంవాళ్ళే!

తనే ఆ సీట్లో ఉంటే నాయుడి వాళ్లకోసం సీటు ఖాళీ చేసేవాడు కాడా? పోలీస్‌స్టేషన్‌లో పలుకుబడి కలిగిన నాయుడికి ఎదురు తిరిగే శక్తీ, ధైర్యమూ తనకుందా? అని ఆలోచనరాగానే మల్లయ్యకు తన జీవితం మీద రోత పుట్టింది.

'థూ... దీనెమ్మ! ఈ బతుకూ ఒక బతుకేనా?' అతని ముఖంలోని కండరాలు అసహ్యంతో కదలాడినాయి.

నాయుడు కుటుంబం వస్తే సీటు చూపించాలని కండక్టరు ఆదుర్దాపడటానికి మరో కారణం కూడా లేకపోలేదు.

మొదట ఆ గ్రామానికి గవర్నమెంటు వారే బస్సు నడిపినారు. అప్పుడు వెంకటనాయుడికి కూడా తన ఊరికి బస్సు పడటం మంచిదే కదా అనిపించింది. కానీ రానూ రానూ తన ఊరికి బస్సుపడటం తన ప్రయోజనాలకు భంగకరమేగానీ లాభమేమీ లేదని అర్థమైంది.

భూమి లేని పేదలు, కూలికోసం తమ గ్రామంలోని రైతుల మీద మాత్రమే ఆధారపడే పరిస్థితి పోయింది. పదీ, ఇరవై కిలోమీటర్లయినా సరే, ఎక్కడ ఎక్కువ కూలి దొరికితే అక్కడికి బస్సెక్కి వెళ్లి వస్తున్నారు కూలీలు. దీనివల్ల ఆ పల్లెలో కూలీలలకు డిమాండు ఏర్పడింది. కూలి రేట్లు పెరిగినాయి. మునుపు ఏడవతరగతి పూర్తి చేసిన పిల్లలు హైస్కూలు చదివే అవకాశం లేక తన చేన్లలోకీ, తోటల్లోకీ తక్కువ కూలికి పనికి వచ్చేవారు. కానీ ఇప్పుడూ! ఏడవతరగతి పాసుకాగానే బస్సెక్కి పోయి హైస్కూళ్ళలో చదువుతున్నారు. కాలేజీలకు పోయిస్తున్నారు. బస్సులేని రోజులనాటి మాట... టౌనులో ఉండి, అక్కడ తిండి ఖర్చులూ, బాడుగ రూము ఖర్చులూ భరించే ఆర్థికస్థోమత కలిగిన వెంకటనాయుడు మాత్రమే ఆ గ్రామానికంతా యస్.యస్.ఎల్.సి. పూర్తి చేసిన

మొట్టమొదటి వ్యక్తి, ఏకైక వ్యక్తి అయినాడు.కానీ ఆనాడు అతనికి దక్కిన ప్రత్యేక గౌరవం, డిగ్రీ పూర్తి చేసిన అతని కొడుక్కి దక్కలేదు. బస్సు పున్యమా అని డిగ్రీ చదువుకుని, పైగా పోస్టుగ్రాడ్యుయేషన్ కూడా చేసిన తక్కువ కులంవాళ్ళు ఇప్పటికే తన గ్రామంలో ఇద్దరుముగ్గురు ఉండటం వెంకటనాయుడికి కంటగింపుగా ఉంది. ఊరికి బస్సువడిన తరువాత తమ కమ్మకులాలకు గల ఒక్కొక్క ప్రత్యేకతకూ కాలం చెల్లిపోతూ వచ్చింది.

ఊళ్ళో తక్కువ కులాల పిల్లవాళ్ళు తనముందే కొత్త కొత్త ఫాషన్లు అనుసరిస్తూ టక్అప్‌లు చేసి తిరుగుతుంటే వెంకటనాయుడికి చిరాకుగా ఉంది. తన ఇంట్లో వాళ్ళు జనవరి ఫస్ట్ జరుపుకున్నంత కాలమూ అతనికి ఏదో దర్జాగా అన్పించింది కానీ ఊర్లో అలగా జనం కూడా ఇళ్ళముందు అలుక్కుని 'హ్యాపీ న్యూ ఇయర్' అంటూ ముగ్గులు వేసుకుంటూ ఉంటే అతనికి తన ఊరి సంప్రదాయం చెడిపోతున్నట్లుగా అన్పించింది. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే బస్సు వచ్చిం తర్వాత అతనికి తన పిడికిట్లోంచి తన ఊరి జనం జారిపోతున్నట్లుగా అన్పించింది.

ఇదంతా చూసీ, గమనించీ వెంకటనాయుడు ముడుచుకున్న చేతుల్ని విప్పదీసినాడు. గవర్నమెంటు బస్సు మీద దాడి ప్రారంభించినాడు.

తన ఊర్లో ఎవరు ఎక్కడ చెయ్యూపితే అక్కడ బస్సు నిలబెట్టాల్సిందే అన్నాడు. తన ఊరివాళ్ళు లగేజ్ వేసుకుంటే చూసీ చూడనట్లు వదిలేయాల్సిందే అన్నాడు. రోజా మూడు ట్రిప్పులు చాలవు. ఆరు ట్రిప్పులు తిప్పాలని పేచీ పెట్టినాడు. తమ షరతులకు ఒప్పుకుంటే సరి. లేకపోతే బస్సును తిరగనివ్వం అని మొండికేసినాడు. తమ కోసమే తమ సర్పంచు ఆర్టీసివాళ్ళతో ఈ యుద్ధమంతా చేస్తున్నాడని అనుకున్నారు ప్రజలు.

నాయుడి పోరు భరించలేక ఆర్టీసివాళ్ళు ఆ ఊరికి బస్సు తిప్పడం మానుకున్నారు. అప్పటికిగానీ వెంకటనాయుడి ఎత్తు ప్రజలకు అర్థం కాలేదు.

బస్సు తీసెయ్యగానే ఇతర ఊళ్ళకు కూలికి పోయేవారి కాళ్ళు విరిచేసినట్లు అయింది. పేటకు పోయి, పాలూ, కూరగాయలూ అమ్ముకునే వారి రెక్కలు కత్తిరించినట్లయింది. హైస్కూలూ, కాలేజీ చదువులు అటకెక్కినాయి. పేటలో తాగుడూ, మట్కా జూదమూ అలవాటయిన వారి బాధసరే సరి. బోయోళ్లంతా ఒక గ్రూపుగా ఏర్పడినారు. వెంకటనాయుడి మనోభీష్టానికి వ్యతిరేకంగా ఒక అర్జీ రాసిచ్చి తమ ఊరికి మళ్ళీ ఆర్టీసి బస్సు వేయించినారు.

వెంకటనాయుడికి పరిస్థితి అర్థమైంది. ఈ బస్సును ఊరిలోకి అడుగుపెట్టనివ్వకూడదు. ఇది ఒకసారి అడుగు పెట్టింతరువాత ఆపడం ఎవరి తరమూ కాదు.తన రాజకీయం వల్ల కూడా కాదు. బస్సును ఆపలేనప్పుడు ఏం చేయల్ల? దాన్ని

కూడా తన సొంత లాభంలోకి మార్చుకోవల్లి!

వెంకటనాయుడు అదే పని చేసినాడు. తనకు బాగా కావలసిన ప్రైవేటు బస్సుల ఓనర్ని కలిసినాడు. తమ గ్రామానికి బస్సు రూటు తీసుకొమ్మని ప్రేరేపించినాడు. నీ బస్సు కలెక్షన్లకు నాది పూచీ అని చెప్పినాడు.

ఒక ప్రైవేటు డొక్కు బస్సు రంగంలోకి దిగింది. ఆర్టీసీ కన్నా పావలా తక్కువ చార్జీతో తిరగడం మొదలు పెట్టింది. వెంకటనాయుడు మనుషుల్ని పెట్టి ఆర్టీసి బస్సు అద్దాల్ని బద్దలు కొట్టించినాడు. టైర్లు తీయించినాడు. దానితో గవర్నమెంటు బస్సు కాన్సిల్ అయింది. ఆ ఊరికి ప్రైవేటు బస్సు మాత్రం మిగిలింది. తమకు కావల్సింది బస్సు. అది ఏ బస్సు అయితేనేం? అనుకున్నారు ప్రజలు. ప్రైవేటు బస్సు కలెక్షన్లను బాగా పుంజుకుంది. ప్రస్తుతం వెంకటనాయుడికి బస్సు ఓనరునుంచి ముడుపులు కూడా ముడుతున్నాయి.

కొండ దగ్గర మలుపు తిరిగి బస్సు తారు రోడ్డు ఎక్కగానే, పేటనుంచి ఇండోసుజుకిలో వస్తూఎదురైనాడు వెంకటనాయుడు. అతడు చెయ్యూపగానే బస్సాగింది. తన ఇంటి ఆడవాళ్ళతో ఏదో మాట్లాడి వెళ్ళిపోయినాడు. అతడు కన్పిస్తున్నంతసేపూ మల్లయ్య తన పెదాలు కొరుక్కుంటూనే ఉన్నాడు.

నలభై ఏళ్ళ క్రితం గ్రాం ఫోనూ, రేడియో, కపిలికి మారుగా నీళ్ళను కొట్టే ఆయిల్ మిషనూ వగైరా ఆధునిక యంత్రసామగ్రితో తన అమాయకపల్లె ప్రజల్ని మొదటగా ఆశ్చర్యపరిచినవాడు వెంకటనాయుడే! తన ఊరికి బస్సు లేని కాలంనుంచీ బుల్లెట్ బండి మెయిన్‌టెయిన్ చేసి ప్రప్రథమంగా టౌను ప్రపంచంలోనికి దూసుకుపోయినవాడూ అతడే! దాని ఫలితంగా టౌనులోని ఆఫీసుల్లోనూ, పోలీస్‌స్టేషన్‌లోనూ లావాదేవీలు కొనసాగించగల అవకాశమూ అతనికే కలిగింది. ఆ పలుకుబడిని ఎరగావేసి, తన గ్రామ ప్రజల్ని గుప్పిట్లో పెట్టుకుని వారిపై దశాబ్దాలుగా రాజకీయాధికారం చలాయించగల వెసులుబాటు కూడా అతనికే అబ్బింది. అతడు ఎప్పుడు ఏ పార్టీలో ఉంటే ఆ పార్టీకి అతని గ్రామంలోని ఓట్లన్నీ దఖలు పడతాయని లెక్క. ఇందువల్ల రాజకీయపార్టీల్లోనూ, రాజకీయ వర్గాల్లోనూ అతనికి తిరుగులేని ప్రాముఖ్యం వచ్చింది.

ప్రస్తుతం అతడెక్కిన ఇండోసుజుకిని ప్రజలు అబ్బురంగా చూడటం లేదు. బస్సు పుణ్యానా గ్రామానికి గ్రామమే టౌను ప్రపంచానికి దగ్గరయి పోతూ వస్తూ వుంది. తన గ్రామస్థులు తెలివిమీరిపోతున్నారని వెంకటనాయుడు తెగబాధ పడిపోతుంటాడు గానీ, టౌను ప్రపంచం సంపర్కంవల్ల ఆ గ్రామంలో మొట్టమొదట తెలివి మీరిపోయిన వాడు అతడే!

పేట సమీపిస్తుండగా బస్సు కిటికీలోంచి బయటి దృశ్యాలు ప్రయాణీకుల

కళ్ళకు ఢీకొడుతున్నాయి. బీడు పడిన తోటల్లో దొంగలు పడి, రాత్రికి రాత్రి ఇళ్ళను తవ్వి తలుపులూ, కిటికీలూ పీక్కుపోయినందుకు సాక్ష్యంగా నిలబడిన మొండిగోడల శిథిలాలు కన్పిస్తున్నాయి. పేటలోని రౌడీలు ఆ మొండి గోడల మధ్య తాగి చీట్ల పేకలాడు తుంటారు. ఆ రోడ్డు మీద డబ్బుకోసం మొబైల్ బ్రోతలింగ్ జరుగుతుంటుంది. ఆ రోడ్డుసైడు అటవీశాఖవారు నాటిన సైరుకంచెలో నెలకు ఒకటి రెండు గుర్తు తెలియని శవాలు ముక్కూ ముఖమూ చెక్కబడి అసహ్యంగా ఛీతిగొలుపుతూ కనిపిస్తుం టాయి. చీకటిపడిం తరువాత ఆ రోడ్లో నడవమంటే దారి దోపిడీగాళ్ళ మధ్య చావును కౌగిలించుకోవడమే! పేటలో మల్లయ్య బస్సు దిగినాడు. ప్రయాణికులంతా బస్సు దిగుతుంటే ఎవరి కోసమూఎదురు చూడకుండా ఒక సందు లోకి నడిచి, అక్కడ ఒక చిన్న కొట్టం హోటల్లో కూర్చున్నాడు. బస్సులో వెనకాల నిలబడి తన వైపు గూఢంగా చూసి నవ్విన అతని కులంవాళ్ళు నలుగురూ కాస్సేపటికి అక్కడికి చేరుకున్నారు. అంతా కలిసి టీ తాగినారు. బీడీలూ, సిగరెట్లూ కాల్చుకుంటూ మాట్లాడుతూ కూర్చున్నారు. వారి చర్చంతా స్టోరు డీలరు మీద. స్టోరు డీలరుది ఈడిగ కులం. వెంకటనాయుడి మనిషి. అప్పటికే ఆ స్టోరు డీలరు మీద ఊర్లో పిటిషను రాయడమూ అయింది. తమ బోయ కులమోళ్లతో సంతకాలు పెట్టించడమూ అయింది. అంతా పోయి ఆ పిటిషన్ని తాహసీల్దార్కి ఇచ్చివచ్చినారు. అక్కడినుండి మ్యాట్నీకి పోయినారు. ఇంటర్వెల్లో ఆకలవుతుంటే మిరపకాయ వడలు తిని టీ తాగినారు. మ్యాట్నీ వదలగానే మళ్లీ రోడ్డుమీద పడినారు.

అంతా బస్సుకోసం ఎదురు చూస్తూ నిలబడి ఉంటే మల్లయ్యకు మందుకొట్టకుండా ఊరికి పోవాలనిపించడంలేదు. మప్పయి పారేసే చోట అరవై రూపాయలు పారేయల్లగానీ, మద్య నిషేధం వచ్చినా మందుకేం కొరత?

మల్లయ్య జేబుల్లో డబ్బుల్లేవు. తన ఊరి మనుషుల వైపు చూసినాడు. వాళ్ళ ముఖాల్లో కూడా డబ్బు కళ లేదు. ఆకలితో నకనకలాడిపోతూ, ఎప్పుడెప్పుడు కొంపచేరుకుని కడుపులోకి ఇంత మేత వేసుకుందామా అని ఆత్రంగా ఉన్నారు. మల్లయ్యకు కూడా ఆకలి కాకపోలేదు. కానీ ఆ ఆకలిలోని ఇచ్ఛాశక్తి అంతా మందు తాగాలనే కోర్కెలోకి రూపాంతరం చెంది, తాగుడు కోర్కెను మరింత విజృంభింపజేస్తూ ఉంది. అతని నోరు మందుకోసం పీక్కుపోతూ ఉంటే, ఏం చేయాలో దిక్కుతోచక బీడీ మీద బీడీ తాగుతూ నిలబడినాడు.

అతని పల్లెకు పోయే బస్సు ఎదురుగా వచ్చి ఆగింది. అదే చివరి ట్రిప్పు. ఆ బస్సు తప్పితే ఊరు చేరలేడు. కానీ మందు కొట్టకుండా బస్సెక్కలేడు. బస్సెక్కి ఊరు చేరకుంటే ఆ రాత్రి పస్తుపడి ఉండాల్సిందే? బస్సులోకి డ్రైవరు కూడా వచ్చి

కూర్చున్నాడు. ఏం? రావా ఊరికి? అని అడిగి వెళ్ళిపోతున్నారు అతనితోవచ్చిన వాళ్ళు.

ఎట్ల? ఎట్ల? బస్సు ఎక్కాలా? వద్దా? అని తర్జనభర్జన పడుతున్నాడు. రైట్, రైట్...కండక్టరు అరుస్తున్నాడు. బస్సు కదలబోయింది. కదలబోయే బస్సును ఆపమంటూ ఎవరో దబా దబా బాదుతున్నారు. 'హోల్డాన్, హోల్డాన్... ఎందుకయ్యా బస్సును అట్ల బాదుతారు?' అని మళ్ళీ కిందికి దిగినాడు కండక్టరు.

'ఆడమనిషి పాపం! బస్సును ఆపమంటూంది!'

'ఏది! ఎక్కడ?'

'అదిగో! అక్కడ!'

కాశింపీరా బీడీ బంకులో కొల్లమ్మ మట్కా నెంబరు రాయిస్తూ మరో వంక బస్సువైపు చూపు పెట్టి కేకలేస్తూ ఉంది 'ఓన్నా! కొంచెం బస్సాపు!'

'బిరింగ చెప్పమ్మా! ఏ నెంబరుకు' అని అడుగుతున్నాడు బీడీ బంకు కాశింపీరా.

'మీ నెంబరెంతన్నా?'

'జీరో, తొమ్మిది'

'ఇదిగో, జీరోకు నాలుగు, తొమ్మిదికి ఐదు. బ్రాకెట్టుకు ఒకటి. మొత్తం పది రూపాయిలు. ఇదిగో అన్నా' అంటూ పదిరూపాయలిచ్చి మట్కా చీటీ తీసుకుని భుజమ్మీద చినిగిపోయిన రవికతో, జారిపోతున్న పిల్లవాన్ని చంకలోకి ఎగేసుకుంటూ ఉరుకులూ పరుగుల్లో కొల్లమ్మ బస్సెక్కగానే రైట్ రైట్ అని అరిచినాడు కండక్టర్. బస్సు వెళ్ళి పోయింతరువాత మల్లయ్య మనసులో ఊగిసలాట ఆగిపోయింది.

'ఎట్లయినా సరే! ఈ పొద్దు మందు కొట్టల్ల. ఒక డెబ్బయి రూపాయలు ఎట్ల దొరుకుతాయబ్బా! అని ఆకలిగొన్న సింహంమాదిరి చూస్తున్నాడు, బజార్లో తిరుగాడే మనుషుల వైపు. అప్పటికి తమ అంగళ్ళలో లైట్లు వేసుకుని చెంపలు అదరగొట్టు కుంటున్నారు వ్యాపారస్తులు. మల్లయ్యకు ఎదురుగా బట్టలషాపు బట్టతల యజమాని కాష్ దగ్గర కూర్చుని కనిపిస్తున్నాడు. తినీ, తాగి, సుఖపడకుండా డబ్బుకోసమే డబ్బు సంపాదించేవారిపట్ల అతనికి చెప్పరాని అసహ్యం కలుగుతూంది.

'ఎంతమందిని మోసం చేసి సంపాదిస్తున్నాడో ఆ బట్టతల నాకొడుకు! ఒకసారి ఊడ్చి డొక్కలోకి తంతే ముదరకపోతాడు. అప్పుడు ఆ బల్లా సొరుగులోంచి ఒక అరవై డెబ్బయి రూపాయలు ఎంచి జేబులో పెట్టుకుంటే ఎంత బాగుంటుంది? వెంటనే మల్లయ్యకు పోలీసులూ, చట్టాలూ, జైళ్ళూ అన్నీ గుర్తుకొచ్చి ఏదో నిస్సత్తువ ఆవరించింది. కానీ అతని పూర్వీకులు ఈ రాజ్యవ్యవస్థకు అతీతంగా బతికిన రోజులు కూడా ఉన్నాయి.

చరిత్రను తవ్వుకుంటూ వెనక్కుపోతే మల్లయ్య పూర్వీకుల వృత్తి వేట! వేటలో

తమ పూర్వీకులు ఎవరెవరు ఏవి విధమైన శక్తియుక్తులు ప్రదర్శించేవారో ఇప్పటికీ ఆ కులంవాళ్ళు కథలు కథలుగా చెప్పుకుంటూ ఉంటారు. అడవి పందిని కొట్టాలంటే ధైర్యంకావల్ల. కుందేలును పట్టాలంటే చేరకళలోని ఒడుపు కావల్ల.

ప్రస్తుతం వేట వృత్తి పోయినా, వేటనుంచి సంక్రమించిన ఆ గుణాలు మాత్రం మల్లయ్య రక్తాన్ని పట్టుకుని ఇంకా వేలాడుతూనే ఉన్నాయి. అరువందల సంవత్సరాల క్రితం మల్లయ్య వంశీకులు ఇప్పటి మహారాష్ట్రనుంచీ ఒక గుంపుగా తమ జీవన ప్రయాణాన్ని మొదలు పెట్టినారు. మార్గమధ్యంలో మృగాల్ని వేటాడుతూ వచ్చినారు. మనుషుల్ని దోచుకుంటూ వచ్చినారు. వాళ్ళు పాలెగాళ్ళతో చేసిన యుద్ధాలకు సాక్ష్యాలుగా రాగి రేకులు దొరుకుతూనే ఉన్నాయి.

కాలక్రమంలో ప్రభుత్వాలు మారినాయి. వీళ్ళకు అంతో ఇంతో భూమి ఏర్పడింది. ఆస్తిపాస్తులు ఏర్పడినాయి. ఈ విధంగా వీళ్ళ సమాజంలో ఒక భాగమై పోయినప్పటికీ, కొత్త పరిణామంలో కొనసాగుతూ వచ్చే పాతలక్షణంలాగా వీరిలోని ఆటవిక జీవితపు విశృంఖలత్వం కొనసాగుతూనే వచ్చింది.

ఒకవైపు సామాజికులుగా ఉంటూనే మరో వైపు వేటాడేవాళ్ళు. చిల్లర దొంగతనాలు చేసేవాళ్ళు. బట్టీలు పెట్టి సారాయి వండుకుని తాగేవాళ్ళు. మధ్యతరగతి నైతిక సూత్రాలకు ఎప్పుడూ ఒక సవాల్‌గానే జీవించేవాళ్ళు!

సారాయి ఒకవంటకం. ఆ వంటకం తయారు చేసుకోవడానికి: పూర్వం ప్రతి మనిషికీ హక్కుండేది. ఆ హక్కులోకి రాజ్యం ప్రవేశించడం ఇంగ్లీషువాళ్ళతో మొదలైంది. ఇంగ్లీషువాళ్ళు చూపిన దారిలోనే భారతప్రభుత్వం కూడా సారాయితో డబ్బు చేసుకోవడం మొదలుపెట్టింది. అప్పుడు సారాయిని స్వంతంగా వండుకుని తాగితే తప్పయింది. అదే గవర్నమెంటు కాచిన సారాయిని తాగితే ఒప్పయింది. ఆ విధంగా ప్రభుత్వం రూపొందించిన చట్టాలవల్ల సహజమైన సారా దొంగ సారా అయింది. తరతరాలనుంచీ దాన్ని తయారు చేసుకుని తాగే వాళ్ళు హఠాత్తుగా దొంగలనిపించుకోవలసి వచ్చింది. ఈ పరిస్థితుల్లోనే చట్టంనుంచి కాపాడుకోవడానికి బోయకులం వాళ్ళు స్థానికంగా పాలనాధికారం గల రెడ్లు, కమ్మల గుప్పిట్లోకి వెళ్ళిపోక తప్పింది కాదు.

ఎంత ప్రతికూలమైన పరిస్థితులకయినా నిలబడి తట్టుకోగలిగిన చేవ మల్లయ్య వంశానికుంది. చట్టాలూ, పోలీసులూ, కోర్టులూ, శిక్షలూ అన్నీ అణగదొక్కజూసినా వాళ్ళ రక్తం ఇంకా ఏదో మూల తిరగబడుతూనే ఉంది. ఏవో కొన్ని ప్రత్యేక కారణాలవల్ల మల్లయ్యతండ్రిలాంటి వాళ్ళు మరీ మర్యాదస్థులు అయిపోయినా, మల్లయ్య వంశస్థులకు బోయకులంలోనే చారిత్రకంగా, సాంఘికంగా ఒక ప్రత్యేకమైన గుర్తింపు

వుంది. వీరజాతిగా పేరుంది.

బోనులో చిక్కిన పులి మాదిరి మల్లయ్య ఇంకా ఆ బట్టలషాపు బట్టతల యజమానివైపే అలగా చూస్తుండగా... అన్నా అని పలకరించినాడు ఒక మనిషి. అక్కడి నుండి ముప్పయి మైళ్ళున్న నేత్రపల్లి అతని గ్రామం. అతని గడ్డం మాసి ఉంది. కొనలు సాగిన మీసాల్ని చివర్లో పురి తిప్పాడు. నలిగిపోయిన ఫుల్‌షర్టును మోచేతుల మీదికి మడిచినాడు. పెద్ద పంచను మడతలు పెట్టి అడ్డపంచగా కట్టుకున్నాడు. చేతిలో వేట కొడవలుంది. నోరు గుప్పుమంటూ బ్రాందీ వాసన వేస్తూంది. ఆ నేత్రపల్లి మనిషిని చూడగానే మల్లయ్యకు ప్రాణంలేచి వచ్చింది. నేత్రపల్లిలో ఎద్దులు బేరానికి వున్నాయని తెలిసి చూసేదానికి పోయినప్పుడు మల్లయ్యకు ఆ మనిషి పరిచయం. ఆ తరువాత అడపాదడపా ఆ మనిషి బ్రాందీ షాపుల్లో కనిపిస్తూఉండేవాడు. సంవత్సరం కిందట బ్రాందీషాపులో కొట్లాట జరిగినప్పుడు, నలుగురు మనుషులు కలిసి ఈ నేత్రపల్లి మనిషిని కింద పడేసి తొక్కుతుంటే వారి మధ్యలో దొరబడి ఒక్కొక్కన్నీ చింతపండు పడేటట్లు కొట్టి అతన్ని కాపాడింది మల్లయ్యే!

"మందు కావల్రా అప్పయ్యా"

"నువ్వు అడగాలేగానీ..." అంటూ జేబులోంచీ చప్పున హాఫ్ బాటిల్ ఓ.టి. తీసి చూపించి విజయగర్వంతో నవ్వినాడు ఆ నేత్రపల్లి మనిషి. ఆ సీసాలో మందు ఇంకా సగానికి మిగులుంది. మల్లయ్య గుండె జల్లుమంది. భయంతో దడదడా కొట్టుకుంది. 'పోలీసులు చూస్తార్రా!' అన్నాడు దిక్కులు చూస్తూ.

"వాళ్లూ మన వాళ్లేలే! రా!" అంటూ మందు సీసాను నింపాదిగా జేబులో పెట్టుకుని సోడాబండి దగ్గరకి దారి తీసినాడు నేత్రపల్లి మనిషి. అక్కడ ఒక గ్లాసు తీసుకుని మందుపోసి, సోడా కొట్టించి కలిపి "నా కోటా అయిపోయిందిలే! నువ్వు తాగు!" అన్నాడు.

'ఇతకి నువ్వూ కొంచెం...' అనబోయి, పోలీసుల భయం వెంటాడుతుండగా గ్లాసెత్తి గటగటా తాగి మోచేత్తో మూతి తుడుచుకున్నాడు మల్లయ్య. సోడా బండి పిల్లోనికి గ్లాసు తిరిగి ఇచ్చేస్తూ గొంతులోంచీ శబ్దం వచ్చేటట్లు నోటితో పొడుగ్గా గాలి వదిలినాడు. ప్రాణం తెరిపిన పడినట్లయింది. చెవులు వెచ్చబడినాయి. నరాలు జివ్వుమన్నాయి. నేత్రపల్లి మనిషి నుంచి సిగరెట్ అందుకుని దొమ్మలవరకూ పొగపీల్చి వదిలినాడు. మందుమీద తాగిన సిగరెట్‌కు ఏదో కొత్త రుచి వచ్చినట్లయింది.

"అనా! ఇవిగో మిరపకాయ బజ్జీలు! తిను"

ఇద్దరూ పోయి షట్టర్లు దించిన షాపుల అరుగుమీద కూర్చొని, కాళ్ళు కిందికి జార్చి మిరపకాయ బజ్జీలు కొరకడం ప్రారంభించినారు. మల్లయ్యకు నేత్రపల్లి మనిషి

మీద ప్రేమ కట్టలు తెంచుకుంటూ ఉంది.

"లే! నువ్వు నా తమ్మునివిరా ! నిన్ను ఎవరైనా తడుముకుంటే చెప్పు, ఉప్పు పాతరేస్తాను. నీకేం భయం లేదు!"

నేత్రపల్లి మనిషి పకపకా నవ్వినాడు. "అన్నా! నేనింకా సంవత్సరం కిందటి మనిషినే అనుకుంటున్నావా!" మల్లయ్య ఎంతో అజ్ఞానంలో ఉన్నట్టు ప్రతిధ్వనించింది అతని నవ్వు. మిరపకాయ కొరకడం మాని అతని ముఖంవైపే చూస్తుండిపోయినాడు మల్లయ్య.

"నేనిప్పుడు రెడ్డి మనిషిని అన్నా! రెడ్డి మనిషిని!"

నవ్వడం ఆపి మల్లయ్య ముఖంలోకి గర్వంగా చూసినాడు నేత్రపల్లి మనిషి.

"ఆ పొద్దుకాదు, ఈ పొద్దు రమ్మను! ఎవడొస్తాడో? ఒక ఏటు ఇడిస్తే తలకాయ అట్లే తెగిపడల్ల!" అంటూ ఒకసారి వేటకొడవలి ఎత్తి చూసుకుని పండ్లు పటపట కొరికినాడు.

"అంతెందుకు? ఇప్పుడు ఈ బజార్లో చూసి చెప్పు. ఎవర్ని ఏసి రమ్మంటావు? పోనీ, ఆ బీడీ బంకోనితో యాభైఇప్పించుకు రమ్మంటావా? ఆ హోటలోనితో నూరు గుంజాకు రమ్మంటావా? ఈ ఊర్లో ఎవడైనా సరే! మా రెడ్డి పేరు చెప్తే హడలి వడలు తినల్ల. ఇప్పుడు నేను రెడ్డి మనిషిని. మన కత్తికి ఎదురు లేదన్నా!"అని చెప్పుకొచ్చినాడు.

ఒకప్పుడు ఆ నేత్రపల్లిమనిషి పోలీసు కనిపిస్తే పళ్ళికిలించుకుంటూ నమస్కారం చేసేవాడు. ఎండీవో, ఎంఆర్‌వోలు గ్రామానికి వస్తే తలపాగా ఊడదీసి చంకలో పెట్టుకుని భక్తి ప్రపత్తులతో మాట్లాడేవాడు. తాలూకా ఆఫీసుకు పోతే అటెండరుకు భయపడేవాడు. కరెంటు ఆఫీసుకు పోతే లైన్ మ్యాన్‌కు భయపడేవాడు. కానీ లోకం పోకడ చూసినకొద్దీ ఒక కొత్త జ్ఞానం నేర్చుకున్నాడు.

రాజకీయ నాయకులు సొంత సైన్యాన్ని ఏర్పాటు చేసుకుంటున్నారు. ఆ కిరాయి గుండాల గుంపుతోనే ఎలక్షన్లలో రిగ్గింగ్ చేసుకుంటున్నారు. గవర్నమెంటు కంట్రాక్టులూ, టెండర్ల కోసం అదే ప్రైవేటు సైన్యాన్ని రంగంలోకి దింపుతున్నారు. ప్రభుత్వపు ఆస్తులను యథేచ్ఛగా అనుభవిస్తున్నారు. లక్షలూ, కోట్లూ సంపాదిస్తున్నారు. అట్లాంటి రాజకీయనాయకుల కింద ఒకనమ్మిన బంటుగా కుదురుకుంటే చాలు. ఇంక సమాజానికీ, ప్రభుత్వానికీ భయపడే పని లేదనీ, పైగా తనే సమాజం మీదా, ప్రభుత్వంమీదా అధికారం చలాయించవచ్చనీ ఆ నేత్రపల్లిమనిషి నేర్చుకున్న కొత్తజ్ఞానం!

"ఔనూ నాకు తెలియక అడుగుతాను. నువ్వుగినా మీ నాయుడి గ్రూపులో ఉన్నావా అన్నా!" అని మల్లయ్య చెవిలో నోరు పెట్టి గుసగుసగా అడిగినాడు నేత్రపల్లి మనిషి.

"అయనకూ మాకూ ఎప్పుడూ చుక్కెదురే!"

"అమ్మయ్యా! బతికించినావన్నా! లేకపోతే నువ్వూ నేనూ ఎక్సపార్టీ అయిపోయేవాళ్లం!"

"అదేంమాట? ఎంతైనా ఇద్దరం సాటికులస్థులం"

"ఎక్సపార్టీ అయినంక కులమూ గిలమూ జాన్తానై అన్నా" అంటున్న నేత్రపల్లి మనిషి మల్లయ్యకు వింతగానే కన్పించినాడు.

"ఇంతకూ ఊర్లో మన గుంపుకూ నాయునికీ ఎందుకు సరిపోదన్నా?"

మల్లయ్య వెంకటనాయుని కంట్రాక్టుల గురించీ, నక్కజిత్తుల గురించీ చెప్పుకొచ్చినాడు. బోయోల్లపట్ల అతనికిగల పూర్వపు వైరం గురించీ చెప్పుకొచ్చినాడు. ఒకటి రెండు సార్లు తన కులంవాళ్ళని పోలీసు కేసుల్లో ఇరికించి ఏ విధంగా సతాయించి ఉండేది కూడా కథలు కథలుగా చెప్పుకొచ్చినాడు. అయినా నీకు తెలియందేముందిరా అప్పయ్యా? ఈ రెడ్లూ, కమ్మోల్లూ మనం పైకి వస్తుంటే చూసి ఓర్వగలరా?' అని ముగించినాడు. ఆ చివరి మాటకు నేత్రపల్లి మనిషి ముఖం ఇబ్బందిగా పెట్టి మాట మార్చినాడు.

"మరైతే ఏం చేయదలచుకున్నావన్నా?"

"చేసేదేముంది అప్పయ్యా! నేను నాయునితో తూగగలనా?"

'ఏందన్నా! అట్లా మాట్లాడుతావు? బోయపుట్టుక పుట్టి నాయుడి దెబ్బకి తోక ముడుస్తావా?"

ఆ మాటకి మల్లయ్యకి వెంటనే రోషమొచ్చింది.

"ఒరే! అప్పయ్యా! నువ్వు నేత్రపల్లి బోయోనివి అయితే నేను పులికంటి బోయోన్ని, గుర్తుపెట్టుకో!"

"అంతరోషముండే వానివే అయితే, మరిరా! మా రెడ్డి దగ్గరకు పోదాము"

"పోయి...?" అని అడిగినాడు మల్లయ్య అమాయకంగా.

"నీకు రాజకీయం తెలీదన్నా!" అని నవ్వినాడు నేత్రపల్లి మనిషి.

"మీ నాయునికీ మా రెడ్డికీ రాజకీయాల్లో పచ్చగడ్డి వేస్తే భగ్గుమంటుంది కదా!"

"అయితే?"

"నువ్వు మీ నాయున్ని దెబ్బ తీయాలంటే ఉత్తకులం బలం సరిపోదు. రాజకీయ బలం కూడా కావల్ల. అటువంటప్పుడు నువ్వు మా రెడ్డి పక్క చేరితే సులువు కదా!"

రెడ్డి పక్క చేరితే మాత్రం నాయున్ని ఎట్ల దెబ్బ కొడతానూ?'

"అక్కడే ఉంది రాజకీయం" అని నవ్వినాడు నేత్రపల్లి మనిసి.

"ఈసారి చేపల చెరువుల వేలం పాటలో మీ నాయునికి మా రెడ్డి పోటీ

వచ్చినాడనుకో! అప్పుడు చేపల వేలం పాట నాయుడిది కాకుండా రెడ్డిది అవుతుంది కదా?"

"నిజమే!" మల్లయ్య ముఖంలో సంతోషం తొంగి చూసింది. నేత్రపల్లి మనిషి ఇంకా చెప్పుకొచ్చినాడు.

"నాయుడు నీకు ఊళ్లో ఏ వేలం పాటనూ దక్కనీయకుండా చేస్తే, నువ్వు కూడా మీ నాయునికి ఏ వేలం పాటనూ దక్కనీయకుండా చేస్తావు. దెబ్బకు దెబ్బ! అప్పుడు తప్ప మన బోయోల్ల బలం నాయునికి అర్థం కాదు."

"ఇంట్లో పరిస్థితులు బాగలేవురా అప్పయ్యా! ఆ సంగతి కూడా కొంచెం కొంచెం చూసుకోవల్ల కదా" అని తల గోక్కుంటూ నవ్వినాడు మల్లయ్య.

"నువ్వు ఉత్త అమాయకునివన్నా!మనం బతికే దానికి కాకపోతే ఈ రాజకీయమంతా ఇంకెందుకనుకున్నావు?" అని చెప్పుకొచ్చినాడు నేత్రపల్లి మనిషి.

మీ ఊళ్లో చేపల చెరువు పాట రెడ్డిది అయితే రెడ్డి తరుపున ఆ చేపల చెరువు కాపలానీ, పనినీ తూగించుకోవలసింది నువ్వే కదా? అందుకని మా రెడ్డి నీకు చేపల చెరువులో భాగం ఇయ్యకుండా ఉంటాడా?'

"మీరు ఊరు బోయోల్లు! మేము అడవి బోయోల్లం! మీ తెలివి మాకు రమ్మన్నా రాదురా!" అని తన తెలివి తక్కువతనాన్ని ఒప్పుకోలేకుండా ఉండలేక పోయినాడు మల్లయ్య.

"పోదామారెడ్డి దగ్గరికి?" అని లేచినాడు నేత్రపల్లి మనిషి.

రెడ్డి సొంత ఊరుకూడా ఆ పేట కాదు. పేటకు ఇరవై మైళ్ళ దూరంలో ఓ గ్రామం. కానీ, రెడ్డికి పేటలో బంగళా వుంది. సినిమా హాలు వుంది. ఇతర ఆస్తిపాస్తులున్నాయి. వేరే వ్యాపారాలు ఉన్నాయి. అన్నిటికీ మించి అతని రాజకీయ కార్యకలాపాలకు కేంద్రం ఆ పట్నమే! అతడు పట్నంలో ఉండి చుట్టుపక్కల పల్లెల్లో చక్రం తిప్పుతుంటాడు.

రెడ్డి దగ్గరకు పోవడమా? వద్దా? అన్న విషయాన్ని ఎటూ తేల్చుకోలేకుండా ఉన్నాడు మల్లయ్య. తన తండ్రి ఏమంటాడో? అని వెనుక ముందులాడుతూ కూర్చున్నాడు.

"నాయుడి కాళ్ల కింద అణగి మణగి పడి ఉండే తత్వం కాదన్నా నీది! నీ గురించి నీ కంటే నాకు బాగా తెలుసు. లెయ్. పోదాము. రెడ్డి దగ్గరికి!"

"నిజమే! చేపల చెరువులో కూడా వాటా దొరుకుతుంది. పైపైన ఉండి కింది మనుషుల్తో పని చేయించుకోవచ్చు. ఒకని కింద కూలికి పోయే హీనత్వం ఉండదు" అనుకున్నాడు మల్లయ్య.

"మనకెందుకు రాజకీయాలు అనుకోకూడదన్నా! మెత్తగా ఉన్నవాన్ని చూస్తే మొత్తబుద్ధి అవుతుందంట. కాబట్టి మనక్కూడా ఒక నాయకుడూ, ఒక రాజకీయపార్టీ సపోర్టు ఉండల్ల. అప్పుడే మనమంటే పదిమంది భయపడతారు. మనకు మర్యాదా, గౌరవం ఇస్తారు."

"నిజమే! కానీ ఈ పోలీసులూ, జైళ్ళూ...? నేను నాయుడితో తలపడగలనా అని? కొండతో ఢీ కొట్టడం అవుతుందేమోనే?" అని చింతచేస్తూ కూర్చున్నాడు మల్లయ్య.

అప్పుడే అటుగా వచ్చిన పోలీసు కానిస్టేబులు 'నమస్కారమన్నా!' అని నేత్రపల్లి మనిసికి ఒక నమస్కారం పెట్టినాడు. ఏదో గూఢంగా మాట్లాడి చివరికి "మమ్మల్ని మరచిపోయేవన్నా!" అని ఏదో అర్థయుక్తంగా నవ్వి వెళ్లిపోయినాడు. ఇది చూసి మల్లయ్య వెంటనే నిటారుగా అయిపోయినాడు...

చేతిలో బ్లేడు ఉంటే 'ఈ బ్లేడు నీకెందుకురా' అని డొక్కలోకి బూటు కాలితో తన్నగలిగిన పోలీసులే చేతిలో వేటకొడవలి పట్టుకు తిరిగే రెడ్డి మనిషికి వంగి సలాం చేస్తున్నారు.

మల్లయ్య మరొక్క మాట కూడా మాట్లాడకుండా కట్టదిగి రెడ్డి దగ్గరికి దారి తీసే నేత్రపల్లి మనిషిని అనుసరించినాడు. ప్రస్తుతం మల్లయ్యకు తన యుద్ధరంగం ఎంతో విశాలమైపోయినట్టు అన్పించింది. తను బావిలోని కప్ప మాదిరి గ్రామానికి మాత్రమే పరిమితమైనంత వరకూ వెంకటనాయుడే బలవంతుడు. అతన్ని ఎదుర్కోవాలంటే, అతని మాదిరి తన రాజకీయం కూడా గ్రామం దాటి పట్టణానికి విస్తరించకతప్పదు.

ఆ మరురోజు...

పల్లెనుంచీ పట్నానికీ, పట్నంనుంచీ పల్లెకీ ఒక కలగాపులగపు కొత్త రాజకీయ సంస్కృతిని విస్తరింపజేస్తున్న యాంత్రికసూత్రంలాగా మల్లయ్య గ్రామానికి పోయే బస్సు సిద్ధంగా ఉంది.

టీ పొట్లాలూ, పౌడర్ టిన్నులూ, సినిమాకాలెండర్లూ, సోపులూ... వగైరా వస్తువులు పట్టుకుని ప్రయాణీకులు బస్సెక్కుతుంటే ఆ మారుమూల పల్లెకు నాగరికతను ఎగుమతి చేయబోతూ ఉన్నట్లుంది ఆ బస్సు! బస్సెక్కి కూర్చున్న మల్లయ్య చేసంచిలో రెండు మూడు చేతి బాంబులు కూడా ఆ పల్లెలోకి దిగుమతి కావడానికి నిశ్శబ్దంగా ఎదురు చూస్తున్నాయి.